

Чишко Катерина Олександрівна

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Салманова Олена Юріївна**, завідувач кафедри
адміністративного права та процесу Харківського національного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК ЯК ОБЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Правопорушення у сфері громадського порядку мали місце у всі часи і у всіх без виключення державах. Нецензурна лайка, розпивання алкогольних напоїв, куріння у громадських місцях, насильство в сім'ї, невиконання батьками обов'язків щодо виховання дітей – і сьогодні є найбільш розповсюдженими адміністративними правопорушеннями, які закріплені у розділі XIV Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП). Ускладнення політичної, економічної та соціальної обстановки в Україні, може взагалі погіршити ситуацію та спровокувати збільшення кількості правопорушень, у тому числі таких як дрібні хуліганства, стрільба у населених пунктах, завідомо неправдиві виклики тощо.

Забезпечення громадського порядку, недопущення вищезазначених правопорушень, беззаперечно є важливим не тільки для окремих громадян, а й для всього суспільства, є основою правової та стабільної держави. Більш того, гармонійні стосунки в державі дають змогу розвитку кожного громадянина, забезпечують належну правову обстановку для повної реалізації прав і свобод громадян. Тому актуальність даної теми не викликає жодних сумнівів.

Основні засоби регулювання громадського порядку - це правові норми, певні правила поведінки, які є обов'язковим стандартом. Таке регулювання є вкрай необхідним для дотримання головних конституційних принципів і положень, зокрема закріплених у ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини

та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Забезпечення державними органами громадського порядку, сприяє охороні прав і свобод людини, стабільності у суспільстві та є гарантією розвитку духовних потреб громадян.

З цього приводу слушною є думка Манжули А. про те, що «одна з головних функцій держави є охорона громадського порядку. Ця функція входить в коло публічних відносин, відносин між владою та громадянином. Тобто, народ (громадяни) делегували певні природні функції влади державі, як наслідок очікує від влади забезпечення власної безпеки. Безпеки, яка унеможливорює будь-яке порушення прав громадян і осіб, які перебувають під захистом держави» [2].

У свою чергу, держава в особі своїх органів, насамперед, через органи внутрішніх справ забезпечує громадський порядок. Важко не погодитись з думкою Онищука О.О., який відносить до основного завдання органів внутрішніх справ «забезпечення особистої безпеки громадян, захист прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Зазначені невід'ємні природні цінності можуть бути реалізовані лише при належному стані громадського порядку» [3]. Олійничук Р.П., в свою чергу, також зазначає, що «у сучасних умовах нестабільності у різних сферах суспільного життя не аби яке значення має дотримання громадського порядку, який пов'язаний з відносинами, що забезпечують обстановку суспільного спокою і поведінку громадян відповідно до закону» [4, с. 190].

Головним нормативно-правовим актом, який визначає підстави та заходи адміністративної відповідальності за порушення громадського порядку – є Кодекс України про адміністративні правопорушення, на підставі положень якого був прийнятий Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів». Цей закон визначає громадський порядок як

«сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ і організацій під час підготовки та проведення футбольних матчів шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних норм» [5]. Але, на наш погляд, не варто поширювати дане визначення на загальне поняття громадського порядку, бо воно надано занадто у вузькому сенсі й орієнтовано лише на конкретну сферу – громадську безпеку під час проведення футбольних матчів. Натомість, у Положенні про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України закріплено, що «громадський порядок - це система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в громадських місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі» [6].

Останнє визначення, на нашу думку, є більш близьким до поняття громадського порядку, що сформувалося в юридичній науці, тому, що така дефініція має певні спільні риси з безліччю визначень громадського порядку, які були надані вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Так наприклад, А. Джангман і А. Шмід визначають громадський порядок як «стан мирного співіснування членів суспільства, позначений відсутністю ворожих дій, повстань, бунтів або іншої поведінки, здатної порушити повсякденне, нормальне громадське життя. До порушень належать носіння зброї, дії напіввійськових формувань, носіння форми певної партії або групи, заклики до повстання» [7, с. 55].

Н. Делмар, який займав посаду градоначальника Парижу, визначав громадський порядок найважливішою галуззю компетенції держави, покликану охороняти порядок у громадських місцях [8, с. 65].

Ульянов О.І. громадський порядок визначає як “систему суспільних відносин, урегульованих нормами права й іншими соціальними нормами,

що забезпечують спокій населення, повагу до суспільної моралі, до честі і гідності громадян у громадських місцях» [9, с. 22].

Скакун О.Ф. зазначає, що «громадський порядок - це стан (режим) упорядкованості соціальними нормами (нормами права, моралі, корпоративними нормами, нормами-звичаями) системи суспільних відносин і їх додержання» [10].

Цікавим є визначення громадського порядку у широкому розумінні, яке надає Онищук О.О. – це «система суспільних відносин, що закріплені соціальними нормами (нормами права, моралі, звичаїв, релігійними нормами та ін.), які визначають права та обов'язки, їх учасників, в процесі спілкування людей» [3].

Безумовно, заслуговує на увагу той факт, що у доробках вітчизняних адміністративістів термін «громадський порядок» розглядається як система суспільних відносин, що складаються в результаті суворого виконання і дотримання норм права, моральних норм, правил звичаїв [11, с. 30].

Деякі радянські вчені-адміністративісти громадський порядок визначають як «урегульований правом і мораллю та іншими соціальним нормами порядок відносин у соціалістичному суспільстві, в якому кожний учасник покликаний суворо виконувати покладені на нього правові, моральні та інші обов'язки і діяти відповідно до наданих йому законом прав» [12, с. 255]. І хоча ми вже майже чверть століття живемо в незалежній Україні, не можна не враховувати це визначення, оскільки сама його суть відображається у сучасних дослідженнях сфери громадського порядку.

На підставі цих визначень ми можемо відокремити риси, що притаманні такій правовій категорії як громадський порядок:

- це система належних суспільних відносин, що складається у процесі регулювання певними нормами;
- переважно встановлюється в нормах права;

- норми, що регулюють такі відносини містяться не тільки у галузях адміністративного та кримінального права, також важливу роль грають як норми інших галузей права так і такі категорії як мораль та звичай;
- певною мірою є регулятором громадської дисципліни;
- забезпечує реалізацію прав і свобод людини і у той же час забезпечує виконання їх обов'язків;
- за порушення громадського порядку правопорушник неодмінно понесе відповідальність;
- забезпечується державними заходами.

Отже, громадський порядок як об'єкт адміністративно-правового забезпечення – це певна система суспільних відносин, що забезпечує можливість реалізації прав і свобод людини, а також виконання обов'язків, яка регулюється нормами права з дотриманням норм моралі та звичаєвого права, створюючи дисципліну в суспільстві шляхом забезпечення державними заходами.

У юридичній науці традиційно розглядають громадський порядок у широкому та вузькому значеннях, але погляди різних науковців дещо відрізняються при розкритті змісту цих двох значень. Це можна побачити з вищенаведеного, де мова йде переважно про громадський порядок саме у широкому розумінні.

Якщо говорити про громадський порядок як об'єкт адміністративно-правового забезпечення, то доречніше приділяти увагу саме вузькому значенню, оскільки воно передбачає систему суспільних відносин пов'язаних із знаходженням людей в громадських місцях (ст. 173, ст. 174, ст. 175-1, ст. 178, ст. 181, ст. 182 КУпАП). Визначення громадського місця можна знайти у Законі України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» - це частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони [13], але навряд чи його

можна назвати повним. З приводу цього питання все ж таки краще звернутися до визначень, що сформулювались у юридичній науці.

Так, Доденко В.В., підтримуючи думку Стахова А., зазначає, що у вузькому (спеціальному) розумінні громадський порядок – це частина загального поняття, якою є система врегульованих юридичними нормами відносин, що складаються у випадках, коли фізичні особи перебувають у громадських місцях, і захищаються від порушень заходами державного примусу [11, с. 30].

Важко не погодитись з висловом Подоляки А. про те, що практично всі дослідники обмежують просторові межі, в яких охороняється громадський порядок, тільки громадськими місцями. Під ними розуміються громадські місця, доступні для невизначеного кола осіб (вулиці, парки, громадський транспорт, місця масового відпочинку) [7, с.55].

Отже, вважаємо за необхідне вивести поняття громадського порядку зі сфери вживання тютюнових виробів, зробивши його більш ширшим. Таке уточнення приведе до єдиного чіткого розуміння громадського місця та дозволить виключити певну неоднозначність, адже цілком логічно, що визначення громадського місця, яке міститься у вказаному законі не можна використовувати, щодо громадського порядку у вузькому розумінні. На наш погляд громадський порядок у вузькому розумінні - це такий стан суспільства, при якому забезпечується правомірна поведінка громадян у громадських місцях, при якому останні без перешкоджань можуть реалізовувати свої права і обов'язки, знаходячись у спокійній та мирній обстановці, яка забезпечується певними державними органами, зокрема, органами внутрішніх справ. Не можна підміняти широке та вузьке розуміння громадського порядку одне одним, ці два визначення існують окремо і вживаються окремо одне від іншого по мірі необхідності.

Вищенаведене дає підстави говорити про ознаки які притаманні громадському порядку (у вузькому значенні):

- він встановлюється у громадських місцях, виключний перелік яких закріплений у чинному законодавстві;
- його дотримання залежить від моральних якостей громадян, а також від їх належної поведінки;
- контроль за його дотриманням покладається переважно на органи внутрішніх справ;
- дотримання громадського порядку сприяє спокійному та мирному існуванню.

Отже, адміністративно-правові норми, які покликані регулювати громадський порядок, виконують вкрай важливі функції забезпечуючи стабільність та сприятливий клімат для існування суспільства та його розвитку. Тому так важливо, що б визначення які входять до сфери забезпечення громадського порядку були максимально точні та повні, це дасть змогу органам, які покликані захищати громадський порядок отримати належну методологічну базу для своєї роботи, покращити теоретичні знання та на їх основі вдосконалити свою практичну діяльність, що, у свою чергу, буде сприяти зміцненню громадського порядку.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Манжула А. «Охорона громадського порядку – одна з головних функцій держави» // IPnews Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ipnews.in.ua/index.php/2014/08/28/охорона-громадського-порядку-одна-з/>
3. Громадський порядок як провідний напрям адміністративної діяльності міліції громадської безпеки в сучасних умовах / О. О. Онищук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України

: Серія "Право". - 2010. Вип.156. - С. 232-237 [Електронний ресурс]. Режим доступу: elibrary.nubip.edu.ua/8026/1/10000.pdf

4. Олійничук Р. П. “Еволюція та сучасний зміст поняття «Громадський порядок у теорії кримінального права»” // Право і суспільство. – 2012. – № 3. – с 190-194

5. Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України 11.11.2010 № 550 із змінами. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>

6. Подоляка А. «Громадський порядок: сутність, поняття та форми забезпечення» // Вісник національної академії прокуратури України. – 2009. – № 2. – с. 54 - 60.

7. Подоляка А. «Громадський порядок: сутність, поняття та форми забезпечення» // Вісник національної академії прокуратури України. – 2009. – № 2. – с. 54 - 60.

8. Сервецький І.В., Сапрун О.В. «Деякі проблеми тлумачення поняття охорони громадського порядку» // Кримінальне право, кримінологія. – 2013. – № 7. – с. 63-71.

9. Ульянов О.І. Адміністративно-правовий захист міліцією прав громадян у сфері громадського порядку: дис. к-та юридич. наук: 12.00.07/ О.І. Ульянов. – Одеса, 2002. – 180 с.

10. Теорія держави і права. Скакун О.Ф. Підручник / Пер. з рос. - Харків: Консум, 2001. - 656 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/33/47/>

11. Доненко В.В. “Громадський порядок”, “Громадська безпека” , “Безпека дорожнього руху” як складові безпеки // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – с. 29-37.

12. Радянське адміністративне право. (Особлива частина): підручник / І. М. Пахомов, М. І. Андріанов, Є. В. Додін. - Київ : Вища шк., 1971. - 302 с.

13. Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, N 52, ст.565 із змінами. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2899-15>